

EUGENIUSZ WIŚNIEWSKI

WARTOŚĆ BENEFICJÓW PLEBAŃSKICH
W DIECEZJI KRAKOWSKIEJ W ŚWIETLE
KSIĘGI DOCHODÓW BENEFICJÓW Z ROKU 1529

Rozważania na temat uposażenia stanowią nieodłączną część niemal wszystkich monograficznych opracowań, poświęconych czy to duchowieństwu, czy instytucjom kościelnym. Rzadko natomiast istnieje w odniesieniu do okresów wcześniejszych, zwłaszcza średniowiecza, możliwość wymiernego, a dzięki temu i porównywalnego określenia jego wartości. Podstawa źródłowa łatwiej pozwala uchwycić jego różnorodne formy, ilość poszczególnych elementów, znacznie rzadziej natomiast informuje o ich realnej wartości. Stąd też nieocenione znaczenie dla badań nad uposażeniem duchowieństwa posiada *Księga dochodów beneficjów diecezji krakowskiej z roku 1529*, zwana też *Liber retaxationum*¹, która nie tylko wylicza różne źródła dochodów poszczególnych beneficjów, ale podaje również ich wartość pieniężną, a także określa wartość całościową każdego beneficjum. Ponieważ księga ta została sporządzona na wewnętrzny użytek władz kościelnych, należałoby sądzić, że dokonane w niej szacunki są zbliżone do dochodów rzeczywistych, w przeciwieństwie do tzw. taksy, będącej w założeniu również szacunkiem wartości całości dochodów beneficjalnych, ale jako podstawy opodatkowania². Stąd też taksa była zawsze zaniżona, w czasach Długosza w diecezji krakowskiej do 1/3 rzeczywistego dochodu³. Możemy jednak stwierdzić, że omawiana *Księga* podaje również zaniżoną wartość opisywanych beneficjów, pomija bowiem dochody beneficjariuszy czerpane z ziemi uprawianej we własnym zakresie, a w przypadku plebanów nie uwzględnia też świadczeń wiernych za posługi religijne: pogrzeby, chrzty, śluby — określane jako *iura stolae*⁴. Fakt kilkakrotnego odnotowania, że pleban przeznaczą pewną część dziesięciny na własne potrzeby z powodu posiadania zbyt małej ilości ziemi⁵, z drugiej zaś strony uwzględnienie dochodów z ziemi wdzierżawianej⁶ zdają się wskazywać, że dochody z własnego gospodarstwa traktowano jako służące zaspokojeniu najbardziej elementarnych potrzeb beneficjanta

¹ *Księga dochodów beneficjów diecezji krakowskiej z r. 1529* (tzw. *Liber retaxationum*). Wyd. Zofia Leszczyńska-Skrętowa. Wrocław 1968.

² Tamże s. IX.

³ Tamże s. V.

⁴ W. Wójcik. „Prawa parafialne” według polskiego ustawodawstwa partykularnego do 1564 r. „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 3: 1957 z. 2 s. 168-189.

⁵ *Księga dochodów* s. 352-353, 360, 384.

⁶ Tamże s. 355, 361, 371.

i stąd nie były one wliczane do ogólnej wartości beneficjum. Podobnie, zapewne, były traktowane dochody płynące z *iura stolae*. Ponieważ zarówno te ostatnie, jak i własne gospodarstwo stanowiły stały element uposażenia plebańskiego, trzeba stwierdzić, że zniżenie wartości beneficjów plebańskich jest powszechne i wskutek tego proporcje wzajemnej ich wartości nie ulegają poważniejszym zmianom, w konsekwencji zaś odnotowane w *Księdze dochodów* wartości poszczególnych beneficjów mogą być wzajemnie porównywane.

Należy stwierdzić, że omawiana *Księga* posiada luki, gdyż na ogólną liczbę około 900 parafii, istniejących w diecezji krakowskiej na przełomie XV/XVI w.⁷, odnotowano w niej dochody jedynie w odniesieniu do 796. Zwraca uwagę duże zróżnicowanie wartości poszczególnych beneficjów plebańskich. Obok bardzo ubogich występują bardzo bogate, przy czym skala zróżnicowania waha się od niecałej 1 grzywny (39 gr) w parafii Kleczanów w archidiakonacie sandomierskim do 166 grzywien w parafii Zbuczyn w archidiakonacie radomskim⁸. Problem ten przybliży nam nieco poniższe zestawienie:

Tab. 1.

Ilość beneficjów plebańskich o wartości wyrażonej w grzywnach								
Ogólna liczba	10 grz. włącznie	%	10—20	%	20—30	%	powyżej 30	%
796	214	26,88	257	32,28	111	13,94	214	26,88

Wynika zeń, że spośród 796 beneficjów plebańskich o znanej nam wartości taka sama niemal ilość przypada na beneficja o wartości do 10 grzywien, co na beneficja powyżej 30 grzywien. Stanowi ona w obu przypadkach prawie 27⁰/₀ ogółu analizowanych uposażeń. Beneficja mieszczące się pośrodku tych skrajnych wartości, w granicach od 10 do 30 grz., stanowią nieco ponad 46⁰/₀, przy czym zdecydowanie przeważają te od 10 do 20 grz., stanowiąc ponad 32⁰/₀ ogółu beneficjów. Bardziej szczegółowa klasyfikacja uposażenia plebańskiego pozwala stwierdzić, że wśród beneficjów o wartości do 10 grz. przeważała zdecydowanie grupa od 5 do 10 grz. — 19,72⁰/₀, podczas gdy beneficja najuboższe, do 5 grz., stanowiły jedynie 7,16⁰/₀.

Tab. 2.

Ilość beneficjów plebańskich o wartości wyrażonej w grzywnach							
Ogólna liczba	do 5 grz. włącznie	5-10	10-15	15-20	20-25	25-30	powyżej 30
796	57	157	167	90	62	49	214
100%	7,16%	19,72%	20,97%	11,30%	7,78%	6,15%	26,88%

⁷ E. Wiśniewski. *Rozwój organizacji parafialnej w Polsce do czasów reformacji*. W: *Kościół w Polsce*. Red. J. Kłoczowski. T. 1. Kraków 1968 s. 272.

⁸ Pomijam tu parafie kolegiackie, w których uposażenie prepozyta było jeszcze wyższe.

Zwracają też uwagę bardzo zbliżone do siebie liczby beneficjów o wartości w granicach 5—10 grz. i 10—15 grz., stanowiące odpowiednio 19,72% oraz 20,97% ogółu beneficjów. Łącznie beneficja o wartości od 5 do 15 grz. stanowiły 40,70% wszystkich beneficjów plebańskich. Mniej liczne były parafie o wartości od 15 do 30 grz., które stanowiły 25,25% ogółu ich ilości, przy czym niemal połowa spośród nich (11,30%) posiadała beneficja w granicach 15-20 grzywien. Z przedstawionego wyżej zestawienia wynika też, że beneficja o wartości do 15 grz. stanowiły prawie 48% (47,86) wszystkich beneficjów plebańskich.

Trzeba zauważyć, że rozmieszczenie parafii z punktu widzenia wartości ich uposażenia przedstawiało się różnie na różnych terenach diecezji. Zjawisko to jest czytelne w sporządzonym niżej zestawieniu. Terytorium diecezji podzielono tu na 3 rejony: północno-zachodni, obejmujący obszary w zasadzie⁹ na północ od Wisły i na zachód od terenów prepozytury kieleckiej; południowo-zachodni z terenami na południe od Wisły i na zachód od archidiakonatu sandomierskiego; wschodni, obejmujący resztę diecezji: prepozyturę kielecką, archidiakonaty sandomierski, zawichojski, radomski i lubelski. (Tab. 3).

Z zestawienia wynika, że w południowo-zachodniej części diecezji było skupionych najwięcej parafii o niskich dochodach. Liczba beneficjów plebańskich o wartości do 15 grz. przekraczała tu 60% (60,13), a do 5 grz. — 9% (9,15). Beneficja w przedziale od 5 do 15 grz. stanowiły prawie 51% (50,98). Najniższa była tu też liczba parafii bogatych, o dochodach przekraczających 30 grz. — 14,37%.

Najwięcej zasobnych parafii skupiało się natomiast we wschodniej części diecezji. Beneficjów plebańskich o wartości do 15 grz. znajdowało się tu niecałe 33% (32,67), a więc niemal o połowę mniej niż na jej obszarach południowo-zachodnich. Podobnie o połowę mniej liczne były tutaj beneficja o wartości od 5 do 15 grz., stanowiąc jedynie 25,24% wszystkich beneficjów plebańskich. Natomiast parafie o dochodach powyżej 30 grz. były tu niemal trzykrotnie wyższe niż na południowym zachodzie, stanowiąc 41%.

W północno-zachodnim rejonie diecezji proporcje beneficjów plebańskich o różnych wartościach były najbardziej zbliżone do odpowiednich proporcji w skali całej diecezji. Beneficja o wartości do 15 grz. stanowiły tu 45,48%, zaś w granicach od 5 do 15 grz. — 40,62%. Nieznacznie wyższy aniżeli w skali całej diecezji był tu odsetek parafii najbogatszych, o wartości powyżej 30 grzywien. Wynosił on 30,20%. Najniższy natomiast był odsetek parafii najuboższych, o wartości do 5 grz. Wynosił on niepełna 5% (4,86).

Zróżnicowanie w rozmieszczeniu beneficjów z punktu widzenia ich wartości możemy stwierdzić również na obszarze każdej z omówionych trzech części diecezji, porównując je w ramach mniejszych jednostek administracyjnych: dekanatów czy archidiakonatów¹⁰. Problem ten przedstawiają poniższe zestawienia (Tab. 4, 5, 6).

⁹ Wyjątek stanowią następujące parafie, położone na południe od Wisły: Borowa, Czermin i Gawłuszowice, wchodzące w skład dekanatu Książnice; Gręboszów, Oleśno, Odporyszów, Szczucin, Wietrzychowice, Otfinów, Bolesław — z dekanatu Opatowiec; Ujście Solne, Szczurowa, Cerkiew i Miłkuszowice, należące do dekanatu Witów.

¹⁰ W kilkunastu przypadkach określenie przynależności dekanalnej parafii w interesującym nas źródle budzi zastrzeżenia z uwagi na brak łączności terytorial-

Tab. 3.

Rejon diecezji	Ogólna liczba parafii	Ilość beneficjów plebańskich o wartości wyrażonej w grzywnach													
		do 5 grz. włącz.	%	5-10	%	10-15	%	15-20	%	20-25	%	25-30	%	powyżej 30	%
płn.-zach.	288	14	4,86	49	17,01	68	23,61	29	10,06	20	6,92	21	7,29	87	30,20
płd.-zach.	306	28	9,15	81	26,47	75	24,50	44	14,37	24	7,84	10	3,26	44	14,37
wschodni	202	15	7,42	27	13,36	24	11,88	17	8,41	18	8,91	18	8,91	83	41,08

Tab. 4.

Rejon płn.-zach.	Ogólna liczba	Ilość beneficjów plebańskich o wartości wyrażonej w grzywnach													
		do 5 grz. włącz.	%	5-10	%	10-15	%	15-20	%	20-25	%	25-30	%	ponad 30	%
Dekanat															
Bytom	26	2	7,69	2	7,69	9	34,61	5	19,23	2	7,69	3	11,53	3	11,53
Pszczyna	13	2	15,38	2	15,38	5	38,46	2	15,38	0	0	0	0	2	15,38
Nowa Góra	25	1	4,00	7	28,00	12	48,00	0	0	0	0	1	4,00	4	16,00
Kraków	12	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	8,33	11	91,66
Wolbrom	10	1	10,00	1	10,00	4	40,00	1	10,00	0	0	1	10,00	2	20,00
Skała	31	1	3,22	5	16,1	5	16,12	5	16,12	4	12,90	4	12,90	7	22,58
Witów	21	0	0	2	9,52	5	23,80	1	4,76	1	4,76	1	4,76	11	52,38
Pleszów	8	0	0	1	12,50	2	25,00	0	0	0	0	1	12,50	4	50,00
Lelów	27	1	3,70	7	25,92	4	14,81	4	14,81	4	14,81	2	7,40	5	18,51
Jędrzejów	23	2	8,69	8	34,78	3	13,04	2	8,69	0	0	1	4,34	7	30,43
Kije	24	2	8,33	3	12,50	6	25,00	4	16,66	1	4,16	0	0	8	33,33
Wrocimowice	16	0	0	4	25,00	3	18,75	0	0	3	18,75	2	12,50	4	25,00
Sokolina	14	0	0	1	7,14	2	14,28	1	7,14	2	14,28	2	14,28	6	42,85
Opatowiec	18	0	0	6	33,33	3	16,66	2	11,11	0	0	2	11,11	5	27,77
Książnice	20	2	10,00	0	0	5	25,00	2	10,00	3	15,00	0	0	8	40,00
Razem	288	14	4,86	49	17,01	68	23,61	29	10,06	20	6,94	21	7,29	87	30,20

Tab. 5.

Rejon płd.-zach.	Ogólna liczba	Ilość beneficjów plebańskich o wartości wyrażonej w grzywnach													
		do 5 grz. włącz.	%	5-10	%	10-15	%	15-20	%	20-25	%	25-30	%	ponad 30	%
Dekanat															
Oświęcim	19	2	10,52	9	47,36	2	10,52	4	21,05	1	5,26	0	0	1	5,26
Zator	26	4	15,38	10	38,46	5	19,23	4	15,38	2	7,69	0	0	1	3,84
Skawina	18	2	11,11	8	44,44	6	33,33	1	5,55	0	0	0	0	1	5,55
Wieliczka	12	1	8,33	1	8,33	1	8,33	2	16,66	1	8,33	1	8,33	5	41,66
Wojnicz	16	0	0	5	31,25	3	18,75	3	18,75	1	6,25	0	0	4	25,00
Tarnów	13	0	0	0	0	4	30,78	3	23,07	1	7,69	0	0	5	38,46
Dobczyce	24	0	0	5	20,83	10	41,66	1	4,16	4	16,66	1	4,16	3	12,50
Lipnica	27	1	3,70	6	22,22	6	22,22	5	18,51	2	7,40	2	7,40	5	18,51
Nowy Targ	11	5	45,45	5	45,45	1	9,09	0	0	0	0	0	0	0	0
Nowy Sącz	25	3	12,00	8	32,00	6	24,00	2	8,00	2	8,00	1	4,00	3	12,00
Bobowa	23	3	13,04	6	26,08	8	34,78	3	13,04	1	4,34	0	0	2	8,69
Biecz	21	2	9,52	5	23,80	6	28,57	5	23,80	1	4,76	0	0	2	9,52
Jasło	36	3	8,33	10	27,77	11	30,55	6	16,66	1	2,77	2	5,55	3	8,33
Pilzno	35	2	5,71	3	8,57	6	17,14	5	14,28	7	20,00	3	8,57	9	25,71
Razem	306	28	9,15	81	26,47	75	24,50	44	14,37	24	7,84	10	3,26	44	14,37

Tab. 6.

Rejon wschodni	Ogólna liczba	Ilość beneficjów plebańskich o wartości wyrażonej w grzywnach													
		do 5 grz. włącz.	%	5-10	%	10-15	%	15-20	%	20-25	%	25-30	%	ponad 30	%
Prepozytura Archidiakonat															
Kielce	28	1	3,57	7	25,00	6	21,42	2	7,14	2	7,14	3	10,71	7	25,00
Zawichost	38	3	7,89	9	23,07	5	13,15	4	10,52	2	5,26	5	13,15	10	26,31
Sandomierz	39	6	15,38	1	2,56	5	12,82	3	7,69	5	12,82	3	7,69	16	41,02
Radom	44	2	4,54	3	6,81	2	4,54	4	9,09	6	13,63	1	2,27	26	59,09
Lublin	53	3	5,66	7	13,20	6	11,32	4	7,54	3	5,66	6	11,32	24	45,28
Razem	202	15	7,42	27	13,36	24	11,88	17	8,41	18	8,91	18	8,91	83	41,08

Wynika z nich, że w północno-zachodniej części diecezji parafie najbogatsze skupiają się w pasie nadwiślańskim, od Krakowa poczynając. Skupiają się one w dekanatach: Kraków, Pleszów, Witów, Sokolina, Książnice (Pacanów). Parafie najuboższe natomiast koncentrują się w zachodniej części diecezji, w dekanatach Bytom, Pszczyna, Nowa Góra. Podobnie przedstawia się sytuacja na terenach na południe od Wisły. Dekanaty o najmniejszej koncentracji parafii najbogatszych — od 0 do 9⁰/₀ — skupiają się w zachodnich i południowych partiach tej części diecezji. Są to dekanaty: Oświęcim, Zator, Skawina, Bobowa, Biecz, Jasło, Nowy Targ. Ten ostatni dekanat posiadał niewątpliwie najuboższe beneficja plebańskie w całej diecezji krakowskiej. Beneficja o wartości do 5 grz. stanowiły w nim aż 45⁰/₀ ogółu beneficjów plebańskich. Dokładnie taka sama ich ilość posiadała wartość w granicach od powyżej 5 do 10 grz., wartość żadnego zaś nie przekraczała 15 grzywien. Najbogatsze beneficjum plebańskie — Krościenko, szacowano na 11,5 grz. 18 gr. Dekanaty o znacznym odsetku parafii najbogatszych (50-27⁰/₀) skupiały się w środkowym pasie tej części diecezji: Wieliczka, Wojnicz, Tarnów, Pilzno.

We wschodniej części diecezji najwyższy odsetek parafii najbogatszych znajdował się w archidiakonacie radomskim, gdzie wynosił 59⁰/₀. Wysoki był on również w archidiakonatach lubelskim i sandomierskim, gdzie wynosił odpowiednio 45 i 41⁰/₀. Znacznie niższy był on natomiast w archidiakonacie zawichojskim, gdzie przekraczał nieco 26⁰/₀ ogółu parafii, oraz w prepozyturze kieleckiej, gdzie stanowił 25⁰/₀.

Podobne zróżnicowanie można też zaobserwować w rozmieszczeniu beneficjów o innych skalach wartości. I tak na przykład obok dekanatów nie posiadających parafii najuboższych, o wartości do 5 grz., w innych odsetek ich jest znaczny, sięgający kilkunastu procent. Gdziekolwiek w obrębie tej samej jednostki administracyjnej występuje obok znacznej liczby parafii najbogatszych poważna ilość parafii najuboższych, na przykład w archidiakonacie sandomierskim.

Wartość dochodów plebańskich w innych diecezjach, określona w formie pieniężnej, jest nam znana jedynie z części archidiakonatu kaliskiego w archidiecezji gnieźnieńskiej w początkach XVI wieku. Tutaj dochody jednej trzeciej plebanów nie przekraczały 5 grz., prawie 59⁰/₀ — 10 grz., a ponad 71⁰/₀ — 15 grzywien¹¹. Pozwala to porównać ją z ubogimi dekanatami diecezji krakowskiej: Oświęcim, Zator, Skawina.

Można też zauważyć, że wśród parafii miejskich zasobniejsze występowały znacznie częściej aniżeli wśród parafii wiejskich. Zjawisko to unaczyniają poniższe tabele (Tab. 7, 8, 9).

nej owych parafii z terytorium jednostki nadrzędnej. Oczywistym błędem jest na przykład zaliczenie parafii Nowa Góra, stanowiącej siedzibę dekanatu o tej nazwie, do dekanatu Wolbrom, pominięcie jej zaś w dekanacie Nowa Góra. Przypadki te uznano za pomyłkę w źródle, którą skorygowano, zaliczając owe parafie do tych dekanatów w obrębie lub sąsiedztwie których znajdowały się. Są to następujące przypadki: Parafie Nowa Góra i Rybna przeniesiono z dekanatu Wolbrom do dekanatu Nowa Góra; parafię Małoszów — z d. Witów do d. Wrocimowice; parafię Lanckoronę i Przytkowice — z d. Skąła do d. Skawina; parafię Wilamowice Nowe — z d. Pszczyna do d. Oświęcim; parafie Bieżanów i Łazany z d. Lipnica do d. Wieliczka; parafię Dąbrowę Tarnowską z d. Pilzno do d. Tarnów; parafię Gawłuszowice — z d. Pilzno do d. Książnice; parafię Porębę Spytkowską — z d. Tarnów do d. Lipnica; parafię Zabno — z d. Jasło do d. Opatowiec.

¹¹ Wiśniewski. *Rozwój organizacji parafialnej* s. 302-303.

Tab. 7.

Wartość beneficjów plebańskich w parafiach miejskich i wiejskich (I)

Cała diecezja

Beneficja plebańska	Ogólna	do 5 grz. włącz.	%	5-10	%	10-15	%	15-20	%	20-25	%	25-30	%	ponad 30	%
wszystkie	796	57	7,16	157	19,72	167	20,97	90	11,30	62	7,78	49	6,15	214	26,88
miejskie	167	1	0,59	11	6,58	22	13,17	21	12,57	18	10,77	15	8,98	82	49,10
wiejskie	629	56	8,90	146	23,21	145	23,05	69	10,96	44	6,99	34	5,40	132	20,98

Północno-zachodni rejon diecezji

wszystkie	288	14	4,86	49	17,01	68	23,61	29	10,06	20	6,94	21	7,29	87	30,20
miejskie	65	1	1,53	4	6,15	11	16,92	7	10,76	3	4,61	6	9,23	33	50,76
wiejskie	223	13	5,82	45	20,17	57	25,56	22	9,86	17	7,62	15	6,72	54	24,21

Południowo-zachodni rejon diecezji

wszystkie	306	28	9,15	81	26,47	75	24,50	44	14,37	24	7,84	10	3,26	44	14,37
miejskie	48	0	0	3	6,25	11	22,91	7	14,58	3	16,66	2	4,16	17	35,41
wiejskie	256	28	10,93	78	30,46	64	25,00	37	14,45	16	6,25	8	3,12	27	10,54

Wschodni rejon diecezji

wszystkie	202	15	7,42	27	13,36	24	11,88	17	8,41	18	8,91	18	8,91	83	41,08
miejskie	55	0	0	4	7,27	1	1,81	4	7,27	7	12,72	7	12,72	32	58,18
wiejskie	147	15	10,20	23	15,64	23	15,64	13	8,84	11	7,48	11	7,48	51	34,69

Tab. 8.

Wartość beneficjów plebańskich w parafiach miejskich i wiejskich (II)							
Beneficja plebańska	Ogólna liczba	do 10 grz. włącz.	%	do 15 grz.	%	15-30 grz.	%
Cała diecezja							
wszystkie	796	214	26,88	383	48,11	201	25,25
miejskie	167	12	7,18	34	20,35	51	30,53
wiejskie	629	202	32,11	347	55,16	150	23,84
Północno-zachodni rejon diecezji							
wszystkie	288	63	21,87	132	45,83	70	24,30
miejskie	65	5	7,69	16	24,61	16	24,61
wiejskie	223	58	26,00	116	52,01	54	24,21
Południowo-zachodni rejon diecezji							
wszystkie	306	109	35,62	184	60,13	78	25,49
miejskie	48	3	6,25	14	29,16	17	35,41
wiejskie	256	106	41,40	170	66,40	61	23,82
Wschodni rejon diecezji							
wszystkie	202	42	20,79	66	32,67	53	26,23
miejskie	55	4	7,27	5	9,09	18	32,72
wiejskie	147	38	25,85	61	41,49	35	23,80

Tab. 9.

Stosunek częstotliwości występowania beneficjów plebańskich miejskich do wiejskich w poszczególnych kategoriach wartości					
Terren	do 5 grz. włącznie	do 10 grz.	do 15 grz.	15-30 grz.	ponad 30 grz.
Cała diecezja	1 : 15,08	1 : 4,47	1 : 2,71	1 : 0,78	1 : 0,42
Rejon półn.-zach.	1 : 3,71	1 : 3,38	1 : 2,11	1 : 0,98	1 : 0,46
Rejon półd.-zach.	0	1 : 6,62	1 : 2,27	1 : 0,67	1 : 0,29
Rejon wschodni	0	1 : 3,55	1 : 4,56	1 : 0,72	1 : 0,59

Uderza w nich, że na 167 parafii miejskich tylko jedno beneficjum plebańskie należało do kategorii najuboższych. Znajdowało się ono w Pierzchnicy, w dekanacie Kije, a wartość jego oszacowano zaledwie na 3 grz. 10 gr. Znacznie częściej natomiast beneficja tej kategorii można było spotkać w parafiach wiejskich, gdzie stanowiły prawie 9% ogółu beneficjów. Można też zauważyć, że o ile na wsi beneficja plebańska o wartości do 15 grz. włącznie występowały w 55% parafii, to wśród parafii miejskich stanowiły one jedynie 20%; natomiast beneficja plebańska o wartości w granicach 15-30 grz. stanowiły na wsi nieco ponad 23%, a w miastach ponad 32%, beneficja zaś powyżej 30 grz. dochodu stanowiły 49% ogółu beneficjów plebańskich w miastach, a niespełna 21% na wsi. Inaczej mówiąc, w parafiach wiejskich beneficja plebańska

Tab. 10.

Teren	Parafie		Ilość parafii o wartości wyrażonej w grzywnach									
	Czas	Liczba	do 5 grz. włącz.	%	5-10	%	10-15	%	15-30	%	ponad 30	%
Archidiakonat Lublin	istnieją w 1529 r.	53	3	5,66	7	13,20	6	11,32	13	24,52	24	45,28
	powstałe przed 1325	25	0	0	3	12,00	0	0	6	24,00	16	64,00
	powstałe po 1325	28	3	10,71	4	14,28	6	21,42	7	25,00	8	28,57
	z XII w.	6	0	0	1	16,66	0	0	0	0	5	83,33
Prepozytura wiślicka	istnieją w 1529	71	3	4,22	9	12,67	15	21,12	18	25,35	26	36,61
	powstałe przed 1325	50	0	0	4	8,00	6	12,00	16	32,00	24	48,00
	powstałe po 1325	21	3	14,28	5	23,80	9	42,85	2	9,52	2	9,52
	z XII w.	21	0	0	0	0	0	0	6	28,57	15	71,42
Prepozytura kielecka	istnieją w 1529	26	1	3,84	6	23,07	6	23,07	5	19,23	8	30,76
	powstałe przed 1325	17	0	0	4	23,52	2	11,76	4	23,52	7	41,17
	powstałe po 1325	9	1	11,11	2	22,22	4	44,44	1	11,11	1	11,11
	z XII w.	5	0	0	0	0	0	0	2	40,00	3	60,00
Dekanaty N. Sącz, Pilzno, Tarnów	istnieją w 1529	73	5	6,84	11	15,06	16	21,91	24	32,87	17	23,28
	powstałe przed 1325	35	2	5,71	8	22,85	3	8,57	10	28,57	12	34,28
	powstałe po 1325	38	3	7,89	3	7,89	13	34,21	14	36,84	5	13,15
	z XII w.	8	2	25,00	1	12,50	1	12,50	1	12,50	3	37,50

do 15 grz. występowały blisko trzykrotnie (2,71) częściej niż w parafiach miejskich, natomiast o wartości powyżej 30 grz. — ponad dwukrotnie rzadziej (0,42).

Oczywiście w poszczególnych rejonach zachodziły drobne przesunięcia w tych relacjach. I tak na przykład na południowo-zachodnich terenach diecezji odsetek beneficjów o wartości od 10 do 20 grz. był bardzo zbliżony w parafiach miejskich i wiejskich, z nieznaczną przewagą w tych ostatnich, a dopiero powyżej 20 grz. wzrastał wyraźnie w parafiach miejskich, malejąc w parafiach wiejskich. Podobnie na wschodnich terenach diecezji: parafie wiejskie posiadały większy odsetek beneficjów aż po 20 grz., natomiast odsetek beneficjów najbogatszych w parafiach miejskich i wiejskich jest bardziej wyrównany.

Ciekawych spostrzeżeń dostarcza też porównanie wysokości uposażeń plebańskich z wiekiem parafii. Porównania takiego dokonaliśmy dla pewnych terenów diecezji krakowskiej, na których rozwój sieci parafialnej został przebadany: prepozytury wiślickiej i prepozytury kieleckiej, archidiaconatu lubelskiego oraz dekanatów Nowy Sącz, Pilzno i Tarnów¹². Za cezurę chronologiczną przyjęto rok 1325, dla którego dysponujemy wiarygodnym wykazem istniejących wówczas parafii w postaci rejestrów dziesięciny papieskiej i świętopietrza¹³. Osobno uwzględniono też parafie najstarsze, których istnienie można z dużym prawdopodobieństwem odnieść już do wieku XII. Zagadnienie to ilustruje tab. 10.

Wynika z niej, że wśród parafii starszych, powstałych przed rokiem 1325, parafie najbogatsze, o wartości powyżej 30 grz., występują wielokrotnie częściej aniżeli wśród parafii powstałych po roku 1325, a jeszcze częściej wśród parafii odnoszonych do wieku XII. Wielokrotność ta na poszczególnych terenach przedstawia się następująco:

Tab. 11.

Wielokrotność najbogatszych beneficjów wśród parafii starszych w stosunku do parafii powstałych po r. 1325

Teren	Parafie	
	sprzed 1325	z XII w.
Archidiakonat Lublin	2,24	2,91
Prepozytura wiślicka	5,04	7,50
Prepozytura kielecka	3,70	5,40
Dekanaty N. Sącz, Pilzno, Tarnów	2,99	3,46

¹² E. Wiśniewski, *Rozwój sieci parafialnej w prepozyturze wiślickiej w średniowieczu*, Warszawa 1965; B. Rzewuska-Kurzeja, *Rozwój sieci parafialnej w prepozyturze kieleckiej w średniowieczu*, NP 59: 1983 s. 69-96; P. Szafran, *Rozwój średniowiecznej sieci parafialnej w Lubelskiem*, Lublin 1958; B. Kumor, *Powstanie i rozwój sieci parafialnej w Małopolsce Południowej do końca XVI w.*, „Prawo Kanoniczne” 5: 1962 nr 3-4 s. 175-231 i 6: 1963 nr 1-4 s. 441-534.

¹³ *Acta Camerae Apostolicae*, T. 1, Wyd. J. Płaśnik, MPV, T. 1: 1913 s. 104-173, 293-315.

Trzeba też stwierdzić, że wśród parafii najstarszych te o najniższej wartości, do 5 grz., należały do rzadkości. Spotykamy je jedynie w południowych rejonach diecezji, brak ich na pozostałych, wziętych tu pod uwagę terenach. Spostrzeżenia te są zbieżne z wyrażonym w innym miejscu poglądem, opartym na analizie materiałów Kamery Apostolskiej z roku 1326, iż parafie starsze posiadały na ogół uposażenie wyższe¹⁴.

¹⁴ Wiśniewski. *Rozwój sieci parafialnej*, s. 19-23.

